

GELMINTOZ KASALLIKLAR VA ULARNING PROFILAKTIKASI

Axatova G.A

Ruziqulova N.A

Samarqand davlat tibbiyot universiteti

Annotatsiya. *Maqolada parazitlar kasalliklari, ularning qo'zg'atuvchilari, profilaktik chora-tadbirlari haqida ma'lumotlar berilgan. Parazitlar kasalliklari eng keng tarqalgan kasalliklardan biridir. Parazitlar kasalliklari organizmda moddalar almashinuvi buziladi, parazitlar faoliyati natijasida ajralgan moddalar bilan organizm zaharlanadi, to'qimalar va ichki organlarniturlari patologik holatlarni keltirib chiqaradi.*

Kalit so'zlar: *parazitlar kasalliklari, invaziya, parazit, gelmint, geogelmintoz, biogelmintoz, sanitariya-gigiena qoidalari*

Jahon sog'liqni saqlash tashkilotining (JSST) ma'lumotlariga ko'ra, gelmintozlar dunyoda bemorlarning soni bo'yicha barcha muhim yuqumli va parazitlar kasalliklari orasida 3-o'ringa kiradi. Odamlarda parazitlik qiluvchi gelmintlarning 250 dan ortiq turlari ma'lum va yaxshi o'rganilgan. Sayyora aholisining 2 milliardga yaqini gelmintlar bilan zararlangan. Dunyodagi bolalar barcha zararlangan odamlarning 80-90% ni tashkil qiladi. Taxminan 800 million maktabgacha yoshdagi bolalar gelmintozdan aziyat chekadi va ularning 74 foizida 2 yoki undan ortiq turdagi gelmintozlar kombinatsiyasi qayd etilgan.

Parazitlar kasalliklarga patogen bir hujayrali organizmlar keltirib chiqaradigan protozoalar, qo'zg'atuvchisi parazit gelmintlar yoki gijjalari bo'lgan gelmintozlar (gelmintoz invaziylari), araxnoentomoz-bo'g'imoyoqlilar keltirib chiqaradigan kasalliklar kiradi. Gelmintlar sistematik holati, tarqalishi va organizmdagi joylashishiga ko'ra tasniflanadi. Sistematik holatiga ko'ra nematodalar (yumaloq chuvalchanglar)-nematodozlarning qo'zg'atuvchisi: askaridoz (odam askaridasi-*Ascaris lumbricoides*), enterobioz (*Ostria-Enterobius vermicularis*), trixosefaliyoz (qilbosh gijja-*Trichocephalus trichiurus*), ankilostomidoz (ankilostoma-*Ancylostoma duodenale*), trixinellez (*Trichinella spiralis*); sestodalar-(tasmasimon chuvalchanglar)-sestodoz qo'zg'atuvchisi: taeniarinxoz (qoramol tasmasimon chuvalchangi-*Taeniarhynchus saginatus*), tenioz (cho'chqa tasmasimon chuvalchangi-*Taenia solium*), difillobotriyoz (serbar tasmasimon chuvalchang-*Diphyllobothrium latum*), gimenolepidoz (pakana gijja-*Hymenolepis nana*), exinokokkoz (exinokokk-*Echinococcus granulosus*) va alveokokkoz (alveokokk-*Alveococcus multilocularis*); trematodalar - trematodoz qo'zg'atuvchisi: opistorxoz (mushuk ikki so'rg'ichli-*Opisthorchis felinus*), fasciolez (jigar qurti- *Fasciola hepatica*), paragonimoz (o'pka qo'rti-*Paragonimus ringeri*), dikrotselioz (lansetsimon so'rg'ich- *Dicrocoelium lanceatum*) mavjud.

Gelmintozlar sistematik holatiga, uning biologik va epidemiologik xususiyatlariga, gelmintning inson organizmida tarqalishi va joylashishiga qarab tasniflanadi. Organizmda joylashishiga qarab gelmintlar: ichakda-ichak bo'shlig'ida (askarida, tasmasimon chuvalchanglar); ichakdan tashqari, yoki to'qimalarda yashovchi (to'qima nematodozlari-

trixinellez, toksokarioz; to'qima sestodozlari - exinokokkoz, sististerkoz, paragonimoz; tropik gelmintozlarga - shistosomoz, filyarioz) ajratiladi.

Biologik va epidemiologik xususiyatlariga ko'ra: a)geogelmintozlar – qo'zg'atuvchilari oraliq xo'jayinlar ishtirokisiz tashqi muhitda rivojlanadi va odamga muhit elementlari (tuproq, sabzavot, meva va boshqalar), parazitning tuxumlari (lichinkalari) orqali odamga yuqadi: askaridoz, trixotsefalez, ankilostomidoz; b)biogelmintozlar - qo'zg'atuvchilari oraliq xo'jayinlar ishtirokida rivojlanib, odamga o'z to'qimalari yoki boshqa omillar orqali yuqadigan invaziyalar: teniarinxoz, tenioz, opistorxoz, difillobotrioz, fatsiolez, paragonimoz, trixinellez, exinokokkoz; c)kontaktli gelmintozlar-odam organizmidan qo'zg'atuvchilari yetuk yoki deyarli yetuk holatda ajralib chiqadigan va oraliq xo'jayinlar ishtirokisiz bevosita bir odamdan ikkinchi odamga yuqadigan invaziyalar: gimenolepidoz, enterobioz ga ajratiladi.

Aksariyat parazitozlar kasalliklarda patognomonik belgilar mavjud bo'lmaydi, klinik ko'rinishlarning namoyon bo'lishi bevosita invaziyaning intensivligiga bog'liq. Past intensivlikda kasallik latent holatda o'tadi, bu esa ularga klinik jihatdan tashxis qo'yishni qiyinlashtiradi. Intensiv invaziyali bemorlarda aniq klinik ko'rinishli belgilar: allergik reaksiya (toshma, ekzema, bronxospazm, o'pkada eozinofil infiltratlar), surunkali intoksikatsiya (anoreksiya, charchoqning kuchayishi, umumiy holsizlik, poligipovitaminoz, surunkali charchoq sindromi, bolalarda-jismoniy va aqliy rivojlanishning kechikishi), abdominal sindrom, anemiya sindromi kuzatiladi.

Gelmintozlarning oldini olish sanitariya qoidalari va qoidalari bilan tartibga solinadi va bularga sog'lom turmush tarzini shakllantirish, oilada, bolalar muassasalarida, shifoxonalarda sanitariya-gigiyena qoidalariga rioya qilish, oziq-ovqat mahsulotlariga etarli darajada termik qayta ishlov berish, infeksiya xavfi yuqori bo'lgan xom dudlangan, yangi muzlatilgan, to'liq termik ishlov berilmagan mahsulotlarni iste'mol qilmaslik, meva, sabzavotlar, rezavorlarni yaxshilab yuvish, qaynatilgan suv ichish, uy hayvonlarini gelmintlarga tekshirish, degelmintizatsiya, bemorlarni erta aniqlash va o'z vaqtida davolash kabi chora-tadbirlar kiradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Маргенко В.И., Попов П.Н. Основные гельминтозы человека (эпидемиология, клиника, диагностика, лечение и профилактика): учебно-методическое пособие. - Ставрополь: изд-во СГУ, 2009.
2. Turakulova, M., Ruzikulova, N. (2023). The significance of didactic games in assessing students'knowledge. Science and innovation, 2(B3), 65-67.
3. Ruzikulova, N. A. (2022). Biology and Life Cycle of Candaharia levanderi (Simroth, 1901). Bulletin of Pure & Applied Sciences-Zoology, 41(2), 262-266.